

Зашто се каже

Дунав

Реку која протиче кроз многе земље, разни народи који живе на њеним обалама различито зову. При том треба имати у виду не само савремене Подунавце, већ и сва племена и народе који су током прошлости били животно везани за ту реку.

Ако кренемо хронолошким редом, најстарији назив који се са поузданошћу може везати за реку Дунав јесте грчки хидроним, како бисмо ми рекли Истар, али он је у античко доба подразумевао само доњи ток Дунава, који је једино и био познат старим Грцима. Њиме су, на пример, пловили Аргонаути у потрази за златним руном. За грчке географе и историчаре Истар се завршавао код Гвоздених врата (односно данашњег Ђердапа). Хесиод га у својој „Теогонији” помиње као једну од четири највеће реке на свету (наравно, ондашњем свету). Отац историје, Херодот, Истар назива „северним Нилом”, односно сматра да је Истар северни пандан велике египатске реке.

Слично већини других великих европских река, Дунав има и латинско име које гласи Danuvius под којим се првобитно, у доба римског царства, подразумевао горњи ток Дунава – тако Danuvius помиње још Јулије Цезар у свом спису „О галском рату”. Тек римски историчар Салустије, пред крај првог века, говори о Дунаву у целини – вероватно под утицајем Октавијанових илирских похода, 35. године пре наше ере, захваљујући којима су Римљани открили да постоји и Danuvius иза Гвоздених врата (гледано из њихове перспективе), дакле низводно од Ђердапа. Име Danuvius је у самом латинском пореклом из келтског језика у коме је значило просто ‘река’. Та келтска реч сродна је са називима за реку, односно ‘велику воду’ у неким другим језицима, на пример са авестијским danu- или са осетским *don, од кога потиче и име руске реке Дон.

Сматра се да су Словени за Дунав први пут чули од Гота (германског народа који је крајем старог века био врло присутан на европској историјској позорници – као Визиготи, Остроготи). Готи су латинско Danuvius изговарали отприлике као *Donawj. Онда је, како се то каже, „у словенским устима” готско дуго -о- постало словенско -у-. Отуд у већини словенских језика, независно од тога да ли њихови говорници пребивају у Подунављу или не, и дан данас преовлађује облик са -ј на крају речи: руско, украјинско Дунаи, пољско, чешко, словачко, словеначко Dupaј. Занимљиво је да Словенци именом Dupaј зову не само реку, већ и најпознатији град на њој, Беч. У нашим западним крајевима, такође је распрострањен облик Дунај, који бележи и Вук Караџић у „Српском рјечнику”.

Данас се у књижевном српском језику користи искључиво облик Дунав, у мушком роду. У прошлости је постојала и његова варијанта Дунава (као Сава, Морава) у женском роду, чак и Дунаво, у средњем роду, на пример, у народној песми: Змај полеће с мора на Дунаво... Меће мрежу у тихо Дунаво. Дунавац је превасходно ‘рукавац реке Дунав’, што је облик који се среће још у Вуковом „Рјечнику”, али то је и ‘становник Подунавља’, затим ‘ветар који дува са Дунава’, ‘врста речног чамца’, ‘врста сира’ ... Дунавка је не само ‘жена из Подунавља’, већ и ‘врста воденице’, ‘врста неких домаћих животиња’ итд.

У бугарском се такође јавља облик Дунав, пореклом од старословенског Доунавъ, што је најближе латинском називу који је био присутан на Балканском полуострву.

Занимљиво је да се у фолклору словенских народа који не живе на обалама Дунава, назив те централне и јужноевропске реке користи као појам реке уопште. Отуд је у неким руским говорима дунаи ‘поток’, негде и ‘подземни речни ток’. У пољским дијалектима је dupaј ‘дубока река са високим обалама’. Тако, на пример, у Пољској постоји река Dupaјес названа не по нашем, великом Дунаву, већ по њиховој, локалној речи за такву врсту воденог тока. Словенског је порекла чак и име литванске реке Dupaје, вероватно и летонска реч dunaivas ‘мала река’.

Али, вратимо се нашем Дунаву и његовим именима међу подунавским народима које још нисмо поменули. Дунав извире под немачким именом Donau (које је у крајњој линији пореклом од латинског Danuvius, а непосредно од готског *Donawj) и тако тече све до аустријско–мађарске границе. Мађарски назив Duna преузет је од Словена, од облика Дунај, с тим што је завршно -ј у мађарском отпало. Румунско Dunaге потиче право од латинског Danuvius, и тај необични завршетак -аге резултат је гласовних промена које су својствене румунском језику. Исто се зове и у молдавском језику. У Црно море се на крају улива као руски Дунаи.

Popuni rečenice:

1. Naša reprezentacija _____ je od (strane) Francuske još u kvalifikacijama **(eliminirati)**.
2. Svako ima pravo da bira i da _____ **(birati)**
3. Nije nam bilo _____ da se ranije sretnemo **(suditi)**.
4. Predsednik _____ na svake četiri godine **(birati)**.
5. Niko se _____ nije rodio. **(naučiti)**
6. Begunac _____ na ulicama Kragujevca. **(primetiti)**
7. Tenk _____ juče u pet sati popodne. **(ukrasti)**
8. Unošenje sladoleda u bioskopsku salu nije _____. **(dozvoliti)**
9. Njen najnoviji roman ostao je prilično _____ i kod publike i kod kritike. **(zapaziti + negacija)**
10. Neke stvari _____ u prisustvu dece **(raditi + negacija)**.
11. Prilikom te operacije _____ je više od 300 kilograma zlata iz olupine broda. **(izvaditi)**
12. Naš guverner u proseku _____ na svake dve godine **(smenjivati se)**
13. Crvena zvezda je bila poznat klub još mnogo pre nego što je _____ Marakana. **(izgraditi)**
14. Saobraćaj _____ u ulici Kneza Miloša na potezu od raskrsnice kod Londona do kanadske ambasade. **(obustaviti)**
15. Svaki proizvod obavezno _____ pre puštanja u prodaju. **(proveravati)**

Napravi imenice od zadatih reči u zagradi i stavi ih u odgovarajući padež.

1. Neki ljudi boje se paukova od ranog _____. **(dete)**
2. Moj brat dobio je medalju za _____. **(hrabar)**
3. U ovoj torbi je sva moja fotografska _____. **(opremiti)**
4. Dužnost jednog _____ je da održava red. **(policija)**
5. Mnogi se plaše za sudbinu šuma od _____ koje prete od kiselih kiša. **(uništiti)**
6. U sledećoj epizodi sledi _____ serije. **(nastaviti)**
7. Ljudi koji žive u velikim gradovima često pate od _____. **(sam)**
8. Mnogi u noćima kad je pun Mesec pate od _____. **(san)**
9. Moj sin oduvek je želeo da postane _____. **(nauka)**
10. Danka je odlučila da _____ bude njen hobi. **(slikar)**
11. Nemoj danas ništa da kupuješ jer od sutra počinju zimske _____. **(rasprodati)**
12. Miloš nije mogao da kaže ništa u svoju _____. **(odbraniti)**
13. Opstanak slonova kao vrste doveden je u pitanje zbog porasta vrednosti _____. **(slon)**
14. Ovu haljinu bilo bi nemoguće iskrojiti bez dobre mašine za _____. **(šiti)**
15. Marko je zaboravio jaknu u _____ u školi. **(učiti)**
16. Zbog povećanja cene grejanja, od ove godine _____ će biti duplo skuplja. **(stan)**
17. Braća Luković optužena su zbog _____ i _____. **(krasti; silovati)**

1. Стране речи подвуците и замените домаћим:

1. Постојала је идеална идеја за релаксацију од напорних мисија које су војници имали.

2. Најатрактивнија понуда одбиће финансијску подршку од милион евра.

3. Својим спектакуларним и аутентичним проналаском очарала је све присутне експерте.

4. Било је ипресивно то што на тој дестинацији нема никаквих атракција а културна баштина је врло мала.

2. Како се каже:

Ружан као _____

Псује као _____

Једе као _____

Мали као _____

Лак као _____

Тежак као _____

Смрди као _____

Глуп као _____

3. Стави глагол требати у одговарајући облик:

1. Зашто си ми куповала поклон? _____ (негација)

2. Ово није довољно брашна, _____ још.(нама)

3. Не _____ ми твоје паре, имам ја своје.

4. Како смо могли то да знамо? _____ раније да ми кажете.

4. Жаргонске изразе подвуците и замените књижевним обликом:

1. Који ти је? Делујеш као да ти је неко рикнуо!

2. Њих две су се као и увек расторокале преко телефона, а не зна се која више лупета.

3. Ма боли ме уво, кад видим колику сурлу има она, лако ми је.

4. Нема шансе да на дивљака пређеш преко црте.
